

Brüssel, 18.12.2013
COM(2013) 898 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

Intelligentset elukeskkonda (AAL) käsitleva ühisprogrammi lõpphindamine

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

Intelligentset elukeskkonda (AAL) käsitleva ühisprogrammi lõpphindamine

1. SISSEJUHATUS

Euroopa Liit on tõdenud, et info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) on üks peamisi vahendeid rahvastiku vananemisega kaasnevate probleemide lahendamiseks ja sellest tulenevate võimaluste ärakasutamiseks. Euroopa Komisjon on käsitlenud seda teemat 2007. aasta teatises „Väärikas vananemine infoühiskonnas”¹ ja määranud selle valdkonna teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni jaoks märkimisväärse rahalise toetuse. Komisjon kinnitas liidu kindlat tahet kasutada info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat täisväärtusliku eluperioodi pikendamisel 2010. aasta teatises „Digitaalarengu tegevuskava”². Seda eesmärki kinnitab liidu osalemine intelligentset elukeskkonda (AAL) käsitlevas ühisprogrammis (edaspidi „AALi ühisprogramm”).

AALi ühisprogrammi algatasid 2008. aastal 20 ELi liikmesriiki ja kolm assotsieerunud riiki³. Euroopa Liit otsustas täiendada osalevate riikide toetust teadusuuringute ja tehnoloogiaarenduse seitsmendast raamprogrammist eraldatavate rahaliste vahenditega, lähtudes Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklist 185⁴.

AALi ühisprogramm keskendub eakatele inimestele suunatud info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevate toodete ja teenuste rakendusuringutele ja innovatsioonile, mille turuleviimiseks kulub kaks kuni kolm aastat. Ühisprogrammi eest vastutavad osalevad riigid, kes rakendavad programmi intelligentse elukeskkonna rahvusvahelise mittetulundusühingu (AALA) kaudu, mida juhib peaassamblee ja mille tegevust toetab keskne juhtimisüksus. Euroopa Komisjonil on peaassamblees vaatleja staatus ja vetoõigus iga-aastase töökava suhtes ning ta on osaline AALaga sõlmitavates lepingutes, mis käsitlevad ELi rahalist toetust.

2008. aasta otsusega ühenduse rahalise osalemise kohta AALi ühisprogrammis nähti ette, et hiljemalt 2013. aasta lõpuks tuleb teostada programmi lõpphindamine. Hindamise viis läbi Euroopa Komisjoni endise teadusvoliniku Philippe Busquini juhitud kõrgetasemeline sõltumatu eksperdirühm.

Ekspertühm hindas AALi ühisprogrammi eesmärkide saavutamist ning andis komisjonile ja liikmesriikidele strateegilisi ja tegevuslikke soovitusi järeelmeetmete kohta.

Käesolevas aruandes analüüsitakse eksperdirühma peamisi soovitusi ning tehakse Euroopa Komisjonile ettepanekuid meetmete kohta, mida tuleks võtta koostöös muude ELi institutsioonide ja sidusrühmadega ning komisjoni rolli kaudu AALi ühisprogrammis.

2. TAUSTTEAVE: RAHVASTIKU VANANEMISE PROBLEEM

Lähteandmed Euroopa elanikkonna vananemise kohta osutavad ühiskonnas ja majanduses toimuvatele olulistele muutustele, milleks EL ei ole ikka veel valmis. Kui meetmeid ei võeta, on aastaks 2020 puudu kuni kaks miljonit töökohta hooldus- ja tervishoiusektoris, mille tõttu

¹ KOM(2007) 332 (lõplik), 14.6.2007.

² KOM(2010) 245 lõplik/2, 19.5.2010.

³ Belgia, Taani, Saksamaa, Iirimaa, Kreeka, Hispaania, Prantsusmaa, Itaalia, Küpros, Luksemburg, Ungari, Madalmaad, Austria, Poola, Portugal, Rumeenia, Sloveenia, Soome, Rootsi ja Ühendkuningriik (osalevad liikmesriigid) koos Iisraeli, Norra ja Šveitsiga.

⁴ Otsus nr 742/2008/EÜ, 9.7.2008.

15 % üldise tervishoiusektori vajalikust tööst jääks tegemata⁵. Üle 65-aastaste inimeste ja töötava elanikkonna (vanuserühm 15-64) suhtarv langeb (2008. aastal ligikaudu 1:4, 2020. aastal 1:3 ja 2050. aastal 1:2), pingestades põlvkondadevahelist solidaarsust⁶. Vananemisega seotud kulude suurenemine avaldab olulist mõju riikide rahandusele,⁷ aga ka eraisikute jõukusele. Üle 50-aastastel on märkimisväärne puhassissetulek ning ka pensionäride sissetulekud on suurenenud⁸. Teisalt on erinevused eakate sissetulekutes tohutud: 19 % ELi eakatest elab vaesusriskis ning see näitaja suureneb kiiresti, eriti ELiga 2004. aastal ühinenud 10 liikmesriigis⁹.

Demograafilist probleemi saab lahendada üksnes sotsiaal-, majandus-, tervishoiu-, innovatsiooni- ja digitaalpoliitika kombineerimisega¹⁰. Kohe tegutsemine võib anda märkimisväärse kolmekordse võidu:

- parem elukvaliteet kodanike jaoks;
- jätkusuutlikumad hooldusteenused ühiskonna jaoks ning
- rohkem töökohti ja ettevõtjaid tänu kasvavale nn hõbedasele majandusele.

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia muutustele suunatud ja uuenduslik iseloom võimaldab tõelist innovatsiooni eakate hoolduse korralduses, vähendades hoolduse bürokraatiat, suurendades selle osutamise tõhusust ja tulemuslikkust, mille tulemusena saavad hooldajad pühendada rohkem aega klientidele. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia võib aidata kaasa ka mitteametlike hooldajate, nagu pereliikmete töötingimuste ja heaolu parandamisele. Lisaks eelnenule võib info- ja kommunikatsioonitehnoloogia aidata eakatel säilitada tervet ja aktiivset eluhoiakut tervishoiu, töökohtade vananemisega kohandamise ning majandus- ja ühiskonnaelus jätkuva aktiivse osalemise kaudu. Üha rohkem juhtumiuuringuid osutab, et hooldussektoris võetud meetmed võivad suurendada tulemuslikkust 10–30 % võrra, parandada kasutajate rahulolu ning suurendada ettevõtluse kasvu üle 10 % aastas¹¹.

Rahvastiku vananemist on kirjeldatud strateegias „Euroopa 2020”¹² nii proovikivi kui ka võimalusena aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu saavutamiseks. Juhtalgatustes „Digitaalarengu tegevuskava” ning „Innovatiivne liit”¹³ on seatud rahvastiku vananemine esikohale. Esimesena nimetatud algatuses on rõhuasetus info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevatele innovatiivsetele teenustele, toodetele ja protsessidele ja digitaalsetele lahendustele ning AALi ühisprogrammi meetmed on olulisel kohal ka täisväärtusliku eluperioodi pikendamist käsitlevas Euroopa innovatsioonipartnerluses.

3. HINDAMISPROTSESS

Lõpphindamine hõlmab AALi ühisprogrammi kuut tegevusaastat (2008–2013). Kooskõlas eksperdirühma volitustega hinnatakse

⁵ Euroopa Komisjoni esmased hinnangud, mis põhinevad EUROSTATi ja OECD andmetel.

⁶ SEK(2008) 2911.

⁷ KOM(2009) 545, 17.9.2009.

⁸ Euroopa piirkondade nn hõbedase majanduse võrgustik.

⁹ Majanduspoliitika komitee ja sotsiaalkaitsekomitee ühine vahearuanne pensionide kohta, 28.5.2010.

¹⁰ KOM(2006) 571, KOM(2009) 180, 2009. aasta aruanne rahvastiku vananemise kohta – sari *European Economy*.

¹¹ Euroopa Komisjoni eelnev mõjuhindang aktiivse vananemise ja intelligentse elukeskkonna ühisprogrammi ettepanekule, SWD/2013/0251, 9.11.2012.

¹² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2013:0251:FIN:ET:PDF>

¹³ KOM(2010) 2020, 3.3.2010.

¹³ KOM(2010) 1161, 6.10.2010.

- edusamme ühisprogrammi eesmärkide saavutamisel ja vahehindamise soovitude täitmisel ning
- edusamme kõrge töökvaliteedi saavutamisel ja selles valdkonnas rakendatava artikli 185 kohase lähenemisviisi tulemuslikkust.

Lisaks antakse soovitusi AALi ühisprogrammi võimalike järelmeetmete jaoks, mida programmi „Horisont 2020” raames võtta.

Ekspertühm koostati nii, et oleks tagatud hea arusaamine tehnoloogiast, tervishoiuökonoomikast ja kasutajate vajadustest, kogemused programmi hindamisel ja järjepidevus vahehindamise ekspertühma tööga.

Ekspertühma järeldused põhinesid ulatusliku taustdokumentatsiooni, sealhulgas vahehindamise aruande, juhtumiuuringute, AALi ühisprogrammi käsitleva statistilise teabe ja ligikaudu 20 sidusrühmadega peetud intervjuu analüüsil. Hindamine viidi läbi 2013. aasta maist septembrini ning lõpparuanne¹⁴ avaldati 2013. aasta oktoobris.

Hindamine toimus samal ajal komisjoni AALi ühisprogrammi järelmeetmeid ja programmi „Horisont 2020” vahenditest rahastamist käsitleva ettepaneku ettevalmistamisega ning hindamise esialgseid tulemusi kasutati lõpliku ettepaneku ettevalmistamiseks.

4. HINDAMISTULEMUSED JA SOOVITUSED

Lõpphindamise aruanne kinnitas AALi ühisprogrammi lisandväärtust ja peamisi saavutusi. Ekspertühma peamised järeldused olid järgmised:

- 1) AALi ühisprogrammi eesmärkide saavutamisel on tehtud suuri edusamme ning Meglena Kuneva juhitud ekspertühma 2010. aasta vahehindamise soovitusi on arvesse võetud;
- 2) AALi ühisprogrammi olemasolu on igati õigustatud, kuna rahvastiku vananemine on kogu Euroopat hõlmav probleem, mille lahendamiseks tuleb kiiresti tegutseda;
- 3) AALi ühisprogramm toimib ühtse raamistikuna, mille alusel luuakse Euroopale selget lisandväärtust;
- 4) intelligentse elukeskkonnaga seotud teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon on jõudmas vajalikule tasemele;
- 5) teadus- ja arendustegevuse tulemuste tööstusliku kasutamise tingimuste parandamiseks tehtavad jõupingutused on pärast vahehindamist oluliselt hoogustunud;
- 6) ühisprogramm on hästi hallatud ja selle juhtimiskord toimib tulemuslikult, ning
- 7) ühisprogrammi raames toimunud edasimineku julgustav, ehkki laiaulatuslikke sotsiaalseid ja majanduslikke mõjusid ei ole veel näha.

Ekspertühm tunnustas ka mõningaid olulisi saavutusi ja esialgseid tulemusi, mida peetakse laialdase üldise mõju lootustandvateks näitajateks, sealhulgas:

- VKEde aktiivne osalemine (rohkem kui 40 %);
- majandusharus osalejate (ülekaalukalt VKEde) hinnanguline omainvesteering on üle 325 miljoni euro, millele annab finantsvõimenduse ELi ja osalevate riikide ühisinvesteering (vastavalt 150 miljonit ja 220 miljonit eurot);

¹⁴ <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/second-interim-evaluation-artemis-and-eniac-joint-technology-initiatives>.

- seni on käivitatud ligikaudu 130 projekti ja lõppkasutaja kaasamine neis on heal tasemel;
- kahe esimese konkursi alusel algatatud projektidest on ligemale 50 % puhul töö tulemustele juba intellektuaalomandiõigused saadud ning 25 % puhul on kindlustatud rahastamine uute IKT-toodete, nagu eakatele suunatud alarm-, kaugseire- ja robotsüsteemide, kommunikatsiooniseadmete ja mängul põhinevate õppematerjalide turustamiseks;
- hulk turustusprojekte ja teenuseid on otseselt välja kasvanud esimestest AALi ühisprogrammi projektidest ning
- uue innovatsiooni ökosüsteemi loomine, mida on alates 2009. aastast kajastanud igaaastane AALi foorum. Foorumi külalistajate arv on tõusnud 500lt 1 200le ning samal ajal on suurenenud ka eksponeerijate, sponsorite ja aktiivsete meediapartnerite arv.

Ekspertühm andis mitu soovitusi võimalike parandamist vajavate valdkondade kohta, sealhulgas seoses vahehindamisest tulenevate küsimustega, nagu lõppkasutajate laialdasem kaasamine, suurem orienteeritus teenustele ja sotsiaalsele innovatsioonile, täiendav tähelepanu ärimudelitele ja projekteerimisele, tihedam kogemuste vahetamine ja keskse juhtimisüksuse tähtsuse suurendamine.

Samuti toetas ekspertühm komisjoni ettepanekut AALi ühisprogrammi järelmeetmete võtmiseks programmi „Horisont 2020” raames, esitades soovitud järelmeetmete rakendamise kohta, et nende üldine mõju oleks maksimaalne. Ekspertühma soovitude täielik nimekiri on esitatud lisas.

Komisjoni vastused ekspertühma soovitudele on järgmised.

4.1. Üldised tähelepanekud

Komisjon väljendab lõpphindamise aruande üle heameelt. Soovitused põhinevad selgel ja kriitilisel analüüsil. Komisjon töötab allpool esitatud soovitude elluviimiseks koos osalevate riikide ja muude sidusrühmadega.

Komisjon pöörab erilist tähelepanu aktiivsena vananemise ja intelligentse elukeskkonna ühisprogrammi võimalikke järelmeetmeid käsitleva õigusliku raamistiku kavandamisele ja selle rakendamisele.

Komisjon tunnustab vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklile 185 partnerlust liikmesriikidega, kaasa arvatud selget kohustust tagada, et AALi ühisprogramm annaks lootustandvaid esialgseid tulemusi. Vaatamata algusjärgu raskustele olukorras, kus intelligentse elukeskkonna teema oli uus, on AALi ühisprogramm osutunud igati asjakohaseks ja täitnud või ületanud oma esialgsed eesmärgid. Loodud on uus intelligentse elukeskkonna teemaga tegelev rühm, kes esindab kasutajate organisatsioone, tööstust (millest rohkem kui 40 % moodustavad VKEd), teenusepakkujaid, investoreid ja teadusorganisatsioone. Rahastatud on rohkem kui 130 projekti, millesse EL on investeerinud 150 miljonit eurot ja muud osalevad riigid rohkem kui 220 miljonit eurot. Hinnanguline finantsvõimendus programmis osalejate kaasrahastamisest on üle 250 miljoni euro. Osalevate riikide toetus on märkimisväärne, kuna see ületab lepingutes ettenähtud kohustusi peaaegu 50 %.

AALi ühisprogrammi toimimises on pärast vahehindamist toimunud oluline edasimineku, ehkki on ruumi ka täiendavaks arenguks, sealhulgas programmi korraldamisel nii, et see oleks jätkuvalt asjakohane, eriti VKEde jaoks, kellel on vaja, et meetmete maht ja lepingu- ja/või maksetähtajad oleksid paindlikud.

4.2. Soovitused liikmesriikidele

Komisjon nõustub eksperdirühma soovitusel, et AALi ühisprogrammi toimimise tulemuslikkust kui edu tagamise peamist tegurit tuleb veelgi parandada, kuna programmi rakendatakse nüüd täiel määral ja see on äratanud huvi suure hulga sidusrühmade seas. Menetlused ja juhtimisülesanded tuleks kriitiliselt läbi vaadata, et tuvastada võimalikud kitsaskohad ning lihtsustamist ja parandamist vajavad valdkonnad. Sellega seoses on komisjon **AALi ühisprogrammi ettepanekus juba nõudnud**, et osalevad riigid peaksid seadma ühised ja siduvad eesmärgid lepingute sõlmimiseks kuluva aja ja väljamakseteni kuluva aja kohta.

Komisjon nõustub soovitustega suunata konkursikutsed tulevikus sotsiaalmajanduslike eesmärkide saavutamisele, rakendades dünaamilisemaid vahendeid ja koostööprojekte, mis kajastavad tuleviku turusuundumusi ja ühisprogrammiga hõlmatud valdkonna arengut.

Komisjon on neid asjaolusid programmi „Horisont 2020” raames juba arvesse võtnud ja AALi ühisprogrammi järelemeetmete ettepanek sisaldab võimalust kasutada täiendavaid vahendeid, nagu auhinnad ja innovatsioonitoetused, mis võimaldavad vajaduse korral kiiret sekkumist.

Komisjon nõustub ka soovitusel, et programm peaks olema rohkem praktilisele kasutusele suunatud, ja ettepanekuga rakendada rangemaid parameetreid ja süstemaatilisi järelemeetmeid, et saada parem ülevaade programmi mõjust ja juhtida selle rakendamist tulevikus. Sellised parameetrid nähakse ette komisjoni ja AALA vaheliste tulevaste lepingutega.

Ekspertühm soovib veel, et lisaks kasutajate suurele kvantitatiivsele osalusele tuleks programmi järelemeetmete raames parandada ka osalemise kvaliteeti nii kasutajate kui ka nõudluse poole esindajate, nagu teenusepakujate ja kindlustusettevõtjate hulgas, et tagada programmi suurem geograafiline levik ja tagada selle rakendamine kogu projekti kestuse vältel.

Komisjon jagab seda arvamust ja on kehtestanud nõude, mille kohaselt osalevad riigid peaksid toetama kasutajate ja nõudluse poole esindajate osalemist riiklike AALi ühisprogrammi rahastamiseks ette nähtud vahenditest.

Komisjon nõustub ka eksperdirühma soovitusel, mille kohaselt tuleks teabevahetuse ja kogukondade arendamise tegevust veelgi tõhustada, kuna need on programmi seisukohast eriti olulised. Seda võetakse arvesse tulevastes toetusmeetmetes ja AALA volitustes.

Ülalnimetatud soovitusi on käsitletud ka ettepanekus laiendada AALi jätkuprogrammi kohaldamisala täisväärtusliku eluperioodi pikendamise valdkonnale ning süvendada kavandatud (ja juba toimuvat) tihedat koostööd AALi ja sellega seotud täisväärtusliku eluperioodi pikendamist käsitleva Euroopa innovatsioonipartnerluse kogukondade vahel.

4.3. Soovitused komisjonile

Komisjonil soovitatakse veelgi tõhustada sidusust ja koostoime suurendamist täisväärtusliku eluperioodi pikendamisele kaasa aitava IKTga seotud teadustegevuse, innovatsiooni ja turu hõivamise alal. See on teretulnud soovitus, mille suunas on juba mitmeid samme astunud.

Programmi „Horisont 2020” teadustegevuse ja innovatsiooni raamprogrammi ettepanekus nähakse AALi jätkuprogrammi juba täiendusena ühiskonnaprobleemi nr

1 (tervishoid, demograafilised muutused ja heaolu) raames rakendatavatele pikaajalistele teadus- ja arendustegevuse ja innovatsiooni katseprojektidele. AALi ühisprogramm käsitleb programmi „Horisont 2020” raames turule orienteeritud teadusuuringuid ja innovatsiooni eesmärgiga rakendada põhiuuringute tulemusi selliste IKT-toodete ja -teenuste väljatöötamiseks, mis on toodud turule kasutajate vajadustele reageerides. Seda täiendab omakorda ühise kavandamise algatus „Rohkem aastaid, parem elu”, mis keskendub poliitikavajadustele vastates uuele, demograafilisi muutusi käsitlevale mitme teadusharu vahelisele teadustegevusele.

Komisjon tagab ka sidususe Euroopa Tehnoloogiainstituudi kavandatud täisväärtusliku eluperioodi pikendamise tegeleva teadmiskogukonnaga ja innovaatikakogukonnaga.

Lisaks on täisväärtusliku eluperioodi pikendamist käsitleva innovatsioonipartnerluse raames pandud paika innovatsiooni põhieesmärgid ja käsitletud mitut piirangut, mis takistavad täisväärtusliku eluperioodi pikendamiseks mõeldud uuenduslike lahenduste kiiret ja proportsionaalset turuletoomist. Tugev koostöö loetakse AALi ühisprogrammi kohaldamisala laiendamiseks kooskõlas täisväärtusliku eluperioodi pikendamist käsitleva innovatsioonipartnerluse põhimõtetega.

5. JÄRELDUSED

Komisjon väljendab heameelt AALi ühisprogrammi lõpphindamise aruande üle, mis tõendab, et ELi ja osalevate riikide jõupingutuste ühendamine on andnud häid tulemusi. Aruandes esitatud tulemuste ja soovituste põhjal tehtud järeldused peaksid viima selleni, et programmi „Horisont 2020” raames võetavatel AALi ühisprogrammi järelmeetmetel oleks veelgi suurem mõju seotud algatustele ja et tekiks tõhusam koostöö ELi ja osalevate riikide tasemel. Seetõttu peaks kõik liikmesriigid kaaluma osalemist AALi jätkuprogrammis, mis tõhustaks Euroopa integratsiooni selles valdkonnas veelgi.

AALi ühisprogramm on hea näide strateegia „Euroopa 2020” rakendamisest, mis aitab Euroopal IKT ja innovatsiooni laialdasi võimalusi ära kasutades tulla toime tähtsate sotsiaalsete probleemidega ning luua samal ajal tööstuse jaoks uusi olulisi majanduskasvu võimalusi ja ka ülimalt vajalikke töökohti.

Euroopa Parlamenti ja nõukogu kutsutakse üles avaldama arvamust aruandes avaldatud analüüsitulemuste ja soovituste kohta ning toetama kavandatud meetmete rakendamist.